

Trao đổi KHKT - Hoạt động ngành

NHỮNG BỆNH THƯỜNG LÂY TRUYỀN TỪ CHÓ, MÈO SANG NGƯỜI

Trần Đình Từ
Hội Thú y Việt Nam

Nhiều bệnh truyền nhiễm và ký sinh trùng có thể lây truyền từ động vật sang người hoặc ngược lại. Ước tính cho tới nay đã có khoảng 1500 căn bệnh gây nhiễm cho người, trong đó 61% lây truyền từ động vật (Taylor et al, 2001). Có những bệnh lây truyền từ động vật sang người đã được biết từ lâu như bệnh dại, nhưng nhiều căn bệnh mới được phát hiện gần đây như HIV, SARS-CoV, MERS-CoV, AIV... Những bệnh này thu hút sự quan tâm không những của các nhà chuyên môn và giới chức trách mà còn của nhiều người dân. Chúng thường được phổ biến rộng rãi qua nhiều phương tiện thông tin đại chúng. Trong bài này, chúng tôi chỉ giới thiệu tóm tắt một số bệnh từ chó, mèo thường lây sang người để các bác sỹ thú y làm việc tại các phòng mạch và gia chủ cần quan tâm chú ý tới khi thực hành công việc chuyên môn và chăm sóc động vật nuôi.

I. BỆNH NGOÀI DA

1.1 Nấm *Microsporium canis*

Nấm đồng tiền (hay còn gọi là hắc lào) do một loại vi nấm tác động lên da. Tổn thương ở vật nuôi thường không gây ngứa điển hình, có dạng hình tròn và có thể lan tỏa. Ở người, tổn thương thường gây ngứa điển hình, nổi mẩn đỏ ở một vùng có giới hạn rõ, dạng đồng tiền với rìa nổi lên và có thể tạo nên lớp vảy. Động vật chứa nguồn vi nấm gây bệnh quan trọng nhất là mèo (đặc biệt là mèo con), nhưng chó, các loài gặm nhấm và gia súc khác cũng có thể là vật

chứa nguồn bệnh.

Sự lây truyền sang người xảy ra do tiếp xúc trực tiếp với động vật nhiễm bệnh hoặc gián tiếp bằng cách tiếp xúc với bào tử trên lông hoặc vảy bị từ động vật nhiễm bệnh vào môi trường. Những người có nguy cơ nhiễm bệnh nhiều nhất là những người hay ôm ấp mèo nhiễm bệnh (đặc biệt là trẻ em và người già). *Microsporium canis* có thể không gây triệu chứng ở động vật mang trùng. Những động vật này (đặc biệt là mèo lông dài) không có biểu hiện các tổn thương, nhưng vẫn bài thải các bào tử gây nhiễm vào môi trường, có thể lây nhiễm cho người và các động vật khác (điều này làm cho kiểm soát bệnh khó khăn).

Phòng ngừa

- Không ôm ấp vật nuôi bị nhiễm bệnh
- Rửa tay kỹ với chất khử trùng thích hợp
- Hút bụi thường xuyên để loại bỏ các bào tử vấy nhiễm môi trường
- Tẩy trùng các bề mặt cứng
- Mang thú cưng của bạn tới điều trị tại phòng mạch thú y
- Đến trung tâm y tế để điều trị người bị lây nhiễm.

1.2 Bọ chét

Bọ chét (fleas) thường truyền cho người từ những chó, mèo nhiễm bệnh (nhưng thỏ và

động vật gặm nhấm cũng có thể bị ảnh hưởng). Người có thể bị lây nhiễm trực tiếp từ vật nuôi mắc bệnh hoặc từ môi trường bị vấy nhiễm.

Phòng ngừa

- Tránh tiếp xúc với động vật bị nhiễm bệnh
- Điều trị tất cả vật nuôi trong nhà với các sản phẩm chống ve và bọ chét
- Kiểm soát môi trường- khử trùng trong nhà và ngoài trời - với thuốc giết bọ chét trưởng thành và thuốc điều chỉnh sinh trưởng côn trùng (ngăn chặn trứng nở hoặc giết ấu trùng), hút bụi thường xuyên để loại bỏ trứng, bãi cỏ thường xuyên được cắt ngắn và ngăn chặn bọ chét lây lan.
- Đến trung tâm y tế để điều trị người bị nhiễm.

1.3 Bệnh ghẻ (*Sarcoptes* spp)

Bệnh ghẻ (scabies) do cái ghẻ tác động lên da của chó và mèo. Động vật và người nhiễm ghẻ bị ngứa liên tục. Các dị ứng xảy ra do phản ứng tăng mẫn cảm đối với nước bọt và các chất tiết của cái ghẻ.

Sự lây truyền xảy ra do tiếp xúc với con vật bị nhiễm bệnh, nhưng cũng có thể do tiếp xúc với môi trường bị vấy nhiễm.

Phòng bệnh

Giống như trường hợp nhiễm vi nấm.

1.4 Giun móc (*Ancylostoma* spp)

Chó và mèo bị nhiễm giun móc có thể không có biểu hiện triệu chứng hoặc bị tiêu chảy, giảm thể trọng và biếng ăn.

Nguồn nhiễm bệnh cho người thường là đất vấy nhiễm phân của chó hoặc mèo nhiễm bệnh. Trứng giun móc được bài thải qua phân và phát triển thành ấu trùng có khả năng gây nhiễm nằm trong đất. Người thường bị nhiễm ấu trùng khi làm vườn không đeo bao tay hoặc trẻ em chơi ở các hố cát trong vườn. Ở người, ấu trùng giun

móc xâm nhập vào vùng da bị phơi nhiễm và bệnh tích xuất hiện như những đường rãnh ở dưới da do sự di hành của ấu trùng.

Phòng bệnh

- Định kỳ tẩy giun sán cho chó, mèo
- Đeo bao tay khi làm vườn
- Che đậy các hố cát trong vườn
- Không để cho chó, mèo liếm
- Rửa tay sau khi ôm chó, mèo, đặc biệt là trước khi ăn.

1.5 Cheyletiellosis (*Cheyletiella* spp)

Bệnh do một loại ngoại ký sinh trùng (mites) thường thấy ở chó mèo, nhưng nhiều nhất là ở thỏ. *Cheyletiella* spp làm cho da khô, bong tróc cũng được cho là nguyên nhân gây ra gàu di động. Sự lây truyền thường xảy ra thông qua tiếp xúc trực tiếp với động vật nhiễm bệnh.

Phòng bệnh

- Tránh tiếp xúc với động vật nhiễm bệnh
- Tư vấn bác sĩ khi người bị nhiễm
- Tư vấn bác sĩ thú y cách điều trị bệnh cho động vật.

1.6 Ghẻ tai (*Otodectes cynotis*)

Ghẻ tai (*Otodectes mange*) sống trong ống tai và gây nhiễm chó, mèo và chồn ferret dẫn tới ngứa ngứa khó chịu ở tai. Chó con và mèo con thường bị nhiễm cả ổ. Người bị nhiễm do tiếp xúc trực tiếp với con vật nhiễm bệnh. Những ghẻ tai này thường tác động lên cánh tay và thân người, không gây nhiễm ở tai.

Phòng bệnh

Giống như là đối với bọ chét và *Cheyletiella*.

1.7 Bại liệt do ve (*Ixodes holocyclus*)

Bệnh bại liệt do ve (tick paralysis) là một bệnh do ve *Ixodes holocyclus* gây ra trên động

vật nuôi và hoang dã ở một số nước như Úc và Mỹ. Bệnh do một loại neurotoxin tiết ra trong nước bọt của loại ve này. Bệnh có thể lây truyền sang người bằng cách tiếp xúc trực tiếp hoặc gián tiếp.

Chó và mèo bị nhiễm ve gây liệt có thể dẫn tới bị bại liệt cơ tăng dần và chết do rối loạn hô hấp (thường theo thứ tự bại liệt chân sau, chân trước rồi cơ hô hấp). Người bị nhiễm loại ve này bị kích ứng và sưng tấy vùng da bị ve cắn và có thể bị nhiễm trùng, nếu bắt ve không đúng cách (phần miệng ve bị đứt nằm lại trong da).

Phòng ngừa

- Kiểm tra ve hằng ngày ở thú cưng nếu du lịch tới vùng có nguy cơ cao;
- *Điều trị chó* với chế phẩm chứa fipronil (như frontline top spot của Merial) trong khoảng cách 2 tuần 1 lần;
- *Điều trị mèo* với frontline top spot trong khoảng cách 3 tuần 1 lần;
- Bắt ve ngay khi phát hiện thấy;
- Tư vấn các Phòng Chẩn đoán Thú y khi thấy có triệu chứng bị liệt hoặc bất kỳ bất thường nào khác phát triển ở động vật mắc bệnh.

II. NHỮNG BỆNH Ở ĐƯỜNG TIÊU HÓA

Các vi khuẩn *Salmonella*, *Campylobacter*, *Giardia*, *Helicobacter* và *Cryptosporidium* là những căn nguyên gây bệnh ở đường tiêu hóa người và một số loài động vật.

Chó và mèo hiếm khi là những động vật tàng trữ những mầm bệnh nói trên lây nhiễm sang người mặc dù có liên đới. Sự lây truyền thường xảy ra từ những gia súc lớn do kiểm soát vệ sinh thịt yếu kém, hoặc thịt nấu chưa chín... Nhiễm trùng ở người đưa tới các triệu chứng điển hình liên quan tới ngộ độc thực phẩm. Sự lây truyền bệnh từ thú nhỏ xảy ra thông qua thức ăn, nước uống bị vấy nhiễm phân động vật (truyền lây

qua con đường phân-miệng hoặc miệng-miệng trong trường hợp *Helicobacter*).

Phòng ngừa

- Không để cho thú nhỏ liếm trên mặt người
- Rửa tay kỹ sau khi bắt giữ thú, đặc biệt là trước khi ăn
- Thực hành vệ sinh thực phẩm nghiêm ngặt
- Nấu thịt chín kỹ.

III. NHỮNG BỆNH HỆ THỐNG

3.1 Bệnh nang sán chó

Bệnh nang sán chó ở người và một số loài động vật do ấu trùng của *Echinococcus granulosus* ký sinh ở ruột chó gây ra. Mèo không bị nhiễm loài sán dây này.

Chó bị nhiễm bệnh do:

Ăn nội tạng cừu (nội tạng/ruột) bị nhiễm nang sán.

Ăn thịt heo nuôi thả hoặc hoang dã bị nhiễm bệnh.

Sán dây trưởng thành sống trong ruột của một số loài ăn thịt (chó nhà, chó hoang, cáo) và đẻ trứng. Trứng phát triển thành phôi gây nhiễm trong phân. Khi vật chủ trung gian (cừu, heo, người) ăn phải những trứng này, phôi của sán được giải phóng, thâm nhập vào ruột và di chuyển đến một số cơ quan nội tạng, nơi chúng tạo thành các nang sán. Bên trong mỗi nang sán có hàng ngàn đầu sán phát triển (protoscolice). Nếu chó ăn các cơ quan nội tạng của cừu hay heo nhiễm bệnh, mỗi đầu sán này có thể phát triển thành một con sán trưởng thành và một chu kỳ mới lại bắt đầu.

Người (đặc biệt là trẻ em) bị nhiễm nang sán do ăn phải thực phẩm dính phân có chứa trứng từ những con chó bị bệnh. Sự nhiễm bản thực phẩm xảy ra khi tiếp xúc với đất và nước bị vấy nhiễm phân hoặc sự vấy nhiễm do ruồi sau khi

ăn phân chó nhiễm bệnh.

Các nang sán được dung nạp tốt bởi động vật và chó có thể mang hàng nghìn con sán trưởng thành mà không hề có biểu hiện bệnh. Nang sán ở người thường tác động nhiều tới gan, nhưng cũng có thể là phổi, thận, lá lách, hệ thần kinh, não và mắt. Dấu hiệu bệnh phụ thuộc vào vị trí xâm nhập của nang sán.

Phòng ngừa

- Rửa tay cẩn thận sau khi bắt giữ chó, đặc biệt là trước khi ăn cơm
- Không cho chó ăn phụ tạng của động vật nuôi thả
- Đảm bảo chó được sử dụng thuốc kháng sán mới nhất (Droncit, Drontal hoặc Popantel Tapewormer). Các sản phẩm Top spot sử dụng phổ biến ở chó, mèo không có tác dụng đối với sán dây. Thuốc viên trị sán dây nên được sử dụng 3 tháng/lần đối với chó nuôi thả rông và 6 tuần/lần đối với chó nuôi trong nhà.

3.2 Toxoplasmosis

Toxoplasmosis do một loại protozoa (*Toxoplasma gondii*) ký sinh ở đường ruột mèo, nhưng có thể lây truyền cho nhiều ký chủ trung gian. Phụ nữ mang thai và những người bị thiếu hụt miễn dịch rất dễ bị tác động bởi loại ký sinh trùng này.

Nguồn bệnh nhiễm cho mèo

Mèo bị nhiễm *Toxoplasma* spp khi nuốt các nang kén có trong nội tạng và cơ của nhiều ký chủ trung gian như chuột, chim, cừu và heo. Mèo con thường bắt đầu nhiễm ở giai đoạn tập săn mồi. Mèo nhiễm bệnh sẽ thải nang trứng (oocyst) vào phân. Các ký chủ trung gian bị nhiễm qua đất hoặc nước bị vấy nhiễm phân mèo. Mèo cũng bị lây nhiễm khi ăn phải nang trứng có trong phân của những mèo khác.

Nguồn nhiễm bệnh cho người

Đất vấy nhiễm phân mèo nhiễm bệnh

Lây truyền trực tiếp từ mèo nhiễm bệnh, dù ít khi xảy ra

Ăn thịt của những vật chủ trung gian chứa nang trứng (cừu, heo...) nấu chưa chín. Đây là cách thức truyền lây phổ biến nhất.

Truyền lây qua nhau thai (nếu mẹ phơi nhiễm Toxoplasmosis lần đầu trong quá trình mang thai thì thai nhi có thể bị nhiễm ngay từ trong bụng mẹ).

Hậu quả nhiễm Toxoplasmosis ở mèo

Đa số trường hợp nhiễm trùng ẩn, không có triệu chứng bệnh rõ ràng.

Hậu quả nhiễm Toxoplasmosis ở người

Ở đa số người khỏe mạnh thường không biểu hiện triệu chứng. Đôi khi có thể bị sốt kéo dài, đau đầu, sưng hạch... Ở những người thiếu hụt miễn dịch thường có các dấu hiệu thần kinh. Phụ nữ mang thai có huyết thanh dương tính với Toxoplasmosis không bị tác động của bệnh này.

Ở phụ nữ mang thai có huyết thanh âm tính với Toxoplasmosis: Hiện tượng nhiễm trùng qua màng nhau xảy ra. Độ tuổi của thai quyết định mức độ nghiêm trọng của quá trình nhiễm (nặng nhất trong trường hợp thai ở 10-14 tuần tuổi). Biểu hiện bệnh bao gồm chết thai, sảy thai, bệnh lý ở não và ở mắt. Đôi trường hợp thai nhi phát triển bình thường, nhưng ốm yếu và dễ mắc các bệnh khác sau khi sinh.

Phòng ngừa

- Nấu thịt thật chín;
- Rửa kỹ bát đĩa;
- Rửa cẩn thận trái cây và rau sống trước khi ăn;
- Đeo bao tay khi rửa và thái thịt sống;
- Không cho mèo ăn thịt hoặc phụ tạng chưa nấu chín (nhất là thịt heo);

- Không khuyến khích mèo săn bắt chuột;
- Loại bỏ phân mèo hằng ngày. Đeo bao tay khi hốt, chôn phân mèo và chùi rửa chuồng mèo. Sát trùng chuồng mèo thường xuyên;
- Những người có nguy cơ và phụ nữ mang thai có phản ứng huyết thanh âm tính với Toxoplasmosis không nên tiếp xúc với mèo.

3.3 Giun đũa (*Toxocara spp*)

Cả chó và mèo đều có thể bị nhiễm giun đũa. 80% chó, mèo làm thú cưng có giun sán. Chó và mèo nhiễm có thể không có biểu hiện triệu chứng hoặc có lông xù, bị nôn mửa hoặc tiêu chảy. Trứng giun đũa bài thải qua phân. Người bị nhiễm khi nuốt phải ấu trùng gây nhiễm, thường phát triển sau khi trứng giun được ủ trong đất. Người bị nhiễm ấu trùng giun đũa chó, mèo có thể phát triển u hạt (granuloma) do ấu trùng di hành trong phủ tạng (tim, phổi, mắt, não hoặc gan) với triệu chứng điển hình là đau đờn và sốt.

Phòng ngừa

Giống như đối với giun móc.

3.4 Vết thương do chó, mèo cắn

Vết thương do chó, mèo cắn có thể làm lây truyền nhiễm trùng sang người.

Phòng ngừa

- Phải cẩn thận khi bắt giữ chó, mèo
- Phải đi khám bác sĩ đối với những vết cắn nghiêm trọng
- Tái chủng vaccin phòng uốn ván được khuyến khích, mặc dù sự lây truyền vi khuẩn uốn ván qua vết cắn không phổ biến.
- Xử lý vệ sinh và sát trùng cẩn thận tất cả mọi vết cắn.

3.5 Bệnh mèo cào

Vi khuẩn *Bartonella henselae* là căn nguyên gây bệnh mèo cào. Mèo bị nhiễm vi khuẩn từ bọ chét và mèo con là nguồn truyền nhiễm chủ yếu cho người. Mèo bị nhiễm không có biểu hiện lâm sàng bất thường và đa số mèo tự thoát khỏi sự nhiễm trùng. Nhiễm trùng ở người do bị mèo cào, nhưng cũng có thể do bị mèo liếm trên da bị tổn thương hoặc do côn trùng đốt.

Phòng ngừa

- Bắt giữ mèo cẩn thận, tránh bị cào hoặc bị cắn;
- Không để mèo chạm vào vùng da bị tổn thương;
- Kiểm soát bọ chét trên cơ thể mèo;
- Tư vấn bác sĩ khi nghi ngờ bị nhiễm bệnh mèo cào.

3.6 Bệnh giun tim (*Dirofilaria*)

Bệnh giun tim lây truyền sang chó, mèo và người do bị muỗi chứa ấu trùng giun tim đốt. Ấu trùng giun tim (microfilaria) di hành qua các mô cho tới khi đến tim. Ở chó và mèo, microfilaria phát triển thành giun trưởng thành và gây ra bệnh tim và hô hấp. Ở người, ấu trùng giun tim không phát triển tiếp, nhưng gây ra huyết khối ở phổi dẫn tới nhiễm trùng nhẹ ở phổi.

Phòng ngừa

- Giảm nguy cơ bị muỗi đốt bằng cách sử dụng các biện pháp đuổi muỗi hoặc màn chắn muỗi.
- Đảm bảo chó, mèo của bạn đã được thực hiện các biện pháp ngăn ngừa nhiễm giun tim ./.